

Moldova Respublikanın Bakannı
Ekzamen düzmäk hem kantarlamak Agentstvosu

GAGAUZ DİLİ HEM
LİTERATURASI

Bakalavra için ekzamenin programası

Kişinêu, 2012

GAGAUZ DİLİNİN HEM LİTERATURASININ PROGRAMASI

- I. Önsöz
- II. Gagauz dili hem literatūra predmetin statusu
- III. Gagauz dilinin hem gagauz literaturasının üüretmesindä predmetlärarası kompetençiyaları (baalantıları)
 - a) *Gagauz dili*
 - b) *Gagauz literaturası*
- IV. X, XI hem XII klaslarında gagauz dilinin hem gagauz literaturasının temel/spetifika kompetençiyaları
- V. Temaların standartlarda açıklanması
- VI. Temaya görä itemnerin (sınışların) örnekleri
 - a) *Gumanitar profili*
 - b) *Real profili*
- VII. Ekzamenin strukturası. Kantarlamannın içindekilii
- VIII. Speçifikaçiya matritası
 - a) *Gumanitar profili*
 - b) *Real profili*
- IX. Testin modeli hem kantarlamak sheması
 - a). *Gumanitar profili*
 - b). *Real profili*
- X. Bibliografia.

GAGAUZ DİLİNDÄ HEM LİTERATURASINDA BAKALAVRA EKZAMENİN PROGRAMASI

(*Gumanitar hem real profili*)

I. Önsöz

Gagauz dilinin hem literaturasının üretmek/öğrenmek profesinin baş neeti, ki etismää Moldovadaki hem Evropadaki öğrenmek uurlarına, tamannamaa gagauz dilinin standartlarını. Bu disiplinanın konseptiyasında isteniler, ki ana dili öğrenilsin diil sade orfografiya kurallarını bilmek için, ama taa çok sözleşmek için, taa çok sözü kullanmak için. Gagauz dili lâazım öğrenilsin ölä, ki olsun nicä kullanmaa onu praktika işlerindä, yaşamanın herbir situatiyasında.

Gumanitar disiplinaların arasında gagauz dili önemli eri kaplêêr, çünkü öğrencinin büyümek, terbiyetmek, üretmek hem becermelerini kurmak profesindä ana dilindän paalı yoktur. Ana dili öğrenciyi bilgi-terbiyetmek tarafından ilerleder, hazırlêêr onu insan arasında yaşamaa, biri-birinnän annaşmaa.

Onun için gagauz dilinin hem literaturasının öğrenilmesindä lişey klaslarında te bu kompetenşiyaları olur noktalayım: ***serbest hem kolay sözleşmek, annamak, becermek kullanmaa, lingvistika kompetenşiyaları, kultura hem etiket kompetenşiyalarını.***

Gagauz dilini hem literaturayı öğrenän öğrencilerinin dikatını çekeriz, ki üretim profesindä önemli diişilmekler oldu:

- Ana dilinin hem literaturasının kompetenşiyaları kuruldu (eni kurikulumunun istediklerinä görä);
- Kompetenşiyalara görä enidän bakıldı gagauz dilinin hem literaturasının standartları;
- Kompetenşiyaları tamannamak için subkompetenşiyaları düzüldü;
- Gagauz dili hem literatūra predmetin başka okul predmetlerinnän baalantıları uygulandı.

Yıkarda açıklandı fikirlerä görä bakalavra ekzamenerini başarılı korumak için, bu programa düzüldü.

Biliner, ki Üretmek planına görä gagauz dili hem literatürası real profilindä seçilmä ekzanendir. Onun için bu programada gösterili angı formaya görä düzülü olacek hem gumanitar, hem da real profilindä testler.

II. Gagauz dili hem literatūra predmetin statusu

Gagauz dili, ana dili olarak, kişinin hertarafli terbiyetmesindä bir büyük faktordur. O lişeyistlerdä söz hem komunikativ becermelerini oluşturêr, angıları yaşamanın türlü-türlü sferalarında lâazım. Bu becermekler, korunmuş informatıya kolaylıkları gibi, yardım ederler evladboyların arasında baalantıları oluşturmaa, insannarda dil uuru, adamın soşial üzünü, onun soşial aktivliini, kultura hem intelektual uuru, ruh dünnesinin oluşturmasını gösterer. Bu üzerä predmetin içindekiliindä çok informatıya gagauz halkının etnogenezi için, onun kültürası için var. Haliz dildä görünür halkın kültürası, istoriyası, adetleri, traditşiyaları hem mentaliteti. Bundan kaarä, gagauz dili predmetinin içindekiliindä var çok material gagauz

halkının hem Gagauz Erindä, Moldova Respublikasında yaşayan başka halkların da istoriya ilerlemesi için.

Lııey klaslarında üüretmäk – üürenicilerin dil hem literaturaya üürenmesindä bitkinci etaptır. Onun için lııey klaslarında, taa genişän gösteriler önemni ideyaların hem neetlerin sisteması. Gagauz dilinin hem literaturanın genel neeti buydur: **ilerletmää üürenicilerin baalantılı sözünü, taa ii düzmää onnarın söz kompetenşiyasını, üüreniciyä komunikativ yolunu vermää.**

Üürenicilär 12 klasadan ana dilinin hem literaturanın kompetenşiyalarını tamannarsaydılar sade ozaman yaşatırabileceklär Moldovada yaşayan halkların dilini, özelliklerini, adetlerini, etiket normalarını, folklorunu, literaturaya yaratmalarını kendi ana dilinin folklorunna hem literaturaya yaratmalarınna.

Soşial durumu isteer, ki gagauzlar kendi adetlerini, kendi dilini, kendi kulturasını unutmasınlar. Şindiki yaşamayı annamaa hem taa ii yapmaa deyni, läözüm ölä üüretmeyi, terbiyetmeyi tamannamaa, ki üürenicilär yaratıcı kişi olsunnar. Bu soşial sınırlamaklarını, bu eni istediklerini tamannamaa deyni, okulcular läözüm ana dilini derindän üürensinnär hem bilsinnär, neçinki onnunna var nicä sevda duygularını dilimizä hem Vatanımıza terbiyetmää, var nicä uşakların bilgilerini dünnä hem yaşamak için genişletmää hem derinnetmää. Onuştan, olur deelim, ki ana dilinin hem literaturanın *statusu* çok üüsek.

III. Gagauz dilinin hem gagauz literaturasının üüretmesindä predmetlärarası kompetenşiyaları (baalantıları)

Predmetlärarası kompetenşiyalar göstererlär türlü-türlü predmetlerin arasında baalantıları.

Didaktika neetlerinä bakarak, predmetlärarası kompetenşiyalarını var nicä birkaç aspektä görä açıklamaa:

- metodların genellii yada birlii;
- bilgi vermesinin formaları;
- becermeklerin oluşturması;
- lııeyistlerin becermeklerini oluşturmaa deyni predmetlerin birlii;
- üürenmektä yaratıcı aktivliin hem kendibaşlıın terbiyetmesi.

Buna görä üüredici läözüm didaktikalarda verili predmetlärarası baalantıların tiplerini esaba alsın, neçinki onnar kolaylık vererlär bakılan kompetenşiyalarını oluşturmaa.

Didaktikalarda aşadaki predmetlärarası baalantıları teklif edilerlär:

- sinhron baalantıları, eer türlü predmetlerin materialları paralel üürenilärsediler:
 - diahron baalantıları, eer bir predmetin üürenmesindä başka predmettä üürenilmiş materiallar kullanarsaydılar;
- perspektiv baalantıları, eer üürenicilerä başka predmettän taa üürenilmedik materiallar verilärsediler.

A. Gagauz literaturası

Predmetlärarası kompetenşiyalar gagauz literaturasının üüretmesindä oluşturulêrlar birkaç yola görä:

1) gagauz literaturası hem gagauz dili (gagauz literatura dilinin söz ilerlemesi alayında, yazıcının hem şairin stilini hem yaratmanın dilini esaba alarak, yaratmalarda artistik kolaylıkların kullanması, yaratıcının fikirlerini açıklamak h.b.);

2) gagauz literaturası hem istoriya (yazıcının hem şairin biografiyasını öğrenmesindä, yaratmanın kurmasında zamannarın karakteristikasında, insan topluluun istoriyası hem literaturanın aralarında baalantılarında istoriya bilgilerin rolü);

3) gagauz literaturası hem resimcilik (artistik süretlerin benzeşmesi hem farklılı, portret yazmasının özellikleri, gagauz literaturasında peyzajın eri);

4) gagauz literaturası hem muzıka;

5) gagauz literaturası hem dünnä literaturası.

Başka taraftan, gagauz literaturasının başka predmetlärlän dä baalantıları var: rus literaturasının, neçinki bizim ana tarafımızda çok rus yaşêêr hem bizim okullarımızda hem lişeylerimizde üretmek dili rus diliydir; moldovan literaturasının, neçinki biz Moldova Respublikasında yaşêêrız. Bu predmetlärlän läázım da baalantılar olsunnar, zerä Gagauz Erindä kanuna görä üç dil bir uurda kullanılêr: moldovan dili, gagauz dili hem rus dili.

Büünkü gündä gagauz literaturasının üretmesindä predmetlärarası kompetenşiyalar yardım edêrlär üretmenin kompleks metodunu kullanmaa, hepsindä predmetlerde öğrenicilerin bilgilerini zenginlederlar hem derinlederlar, onların meraklını predmetlerin öğrenmesinä uyandırêrlar.

Ürenmek tehnikası hem predmetlärarası baalantılarında görüm kolaylıkların kullanılması oluşturêrlar predmetlärarası kompetenşiyalarını. Videofilmalar, CD-disklar yardım edêrlär lişeyistlere ta ii annamaa yazıcıların hem şairlerin yaşamak hem yaratmak zamanını, onların dil hem stil özelliklerini. Görüm işlerini kullanarkan, üreticinin kolaylı var üretmekte diferensiyaya yapsın, koyulu davaları çözmää deyni hem neetleri gerçää çıkarmaa deyni.

B. Gagauz dili

Lişeylerde gagauz dilinin üretmesindä läázım esaba almaa aşadaki predmetlärarası baalantıların soylarını:

- *genetika baalantılarını*, angıları yardım edêrlär açıklamaa dil olayların neredän gelmesini hem onların maanasını;

- *yaraştırıcı baalantılarını*, angıların temelindä öğrenilän obyektlerin benzeyän tarafları bulunêrlar;

- *funkşional baalantılarını*, angıları gösterêrlär, nicä teksttä dil özellikleri “yaşêêrlar”.

Gagauz dilinin üretmesindä *genetika* karakterindä *baalantıları* gagauzların istoriyasına (kulturanın istoriyasına) baalı. İstoriyadan informaşıya kolaylık verer büünkü gagauz dilinin leksikasında hem frazeologiyasında özelliklerin çoyunu açıklamaa.

Baalantılar var nicä iki taraftan olsunnar:

- bilim istoriyasının;
- dilin istoriyasının.

Bu baalantılara görä var nicä:

- dilbilginin istoriyasından informaşıyayı kullanmaa (lingvistika terminlerin açıklaması, bilgiç filologların yaşamak hem çalışmak yolların anlatması);

- dil sistemasının ayırı uurlarında diişilmeklerin karakteristikası (sinonim davranmakları, leksika sistemasının çeşitleri, türlü formalarda işliklerin diişilmesi h.b.);

- ayırı lafların, frazeologizmaların açıklamasında etimolojiya sızıntıların kullanması.

Yaraştırıcı karakterindä *baalantıları* kullanılêrlar üürenän obyektlerin benzeřmesindä, analogiyalarında. Taa ii gagauz dilinin özelliklerini annamaa deyni, başka dillerin dä özellikleri esaba alınêrlar. Yabancı dillerini gagauz dilinnän yaraştırarkan, liřeyistlär taa ii annayacaklar kendi ana dilinin leksika hem frazeologiya zenginniini. Bu baalantı soyu yardım eder üürenicilerä bilginin dünnesinä “dalmaa”.

Resimciliin hem muzıkanın büyük rolü gagauz dilinin üüretmesindä var, neçinki bu predmetlärän ana dilini yaraştırarkan, liřeyistlerdä fantaziya, estetika dadı, emoşiyalı duygular ilerleerlär.

Funkşional baalantıları yardım ederlär liřeyistlerä dilin stillerinnän tanışmaa. Onnar türlü janrada artistik tekstlerini üürenerlär. İstoriyadan, geografiyadan, himiyadan üürenmäk kiyatların materiallarından üürenicilär bilim hem ofiial-izmetçilik stillerindä (dokumentlär, izinnär, gramotalar) kendi bilgilerini oluřturêrlar.

Yukarda verili baalantılar aktiv kullanılêrlar hem teoriya olaylarını üürenärkän, hem önemli praktika becermeklerini oluşturarkan.

Predmetlärarası baalantıları üürenmäk proşesini taa çeşitli yapêrlar hem lişeyistleri komunikativ çalışmasına yaklařtırêrlar. Bu baalantılar üürenicileri hem üürederlär, hem terbiederlär.

Predmetlärarası baalantılar yardım ederlär ozaman, açan üüredici kritikayca üürenmäk kiyatlarını kableder hem onda logikayca dooru, düşünceli didaktika plannarı var.

IV. X, XI hem XII klaslarında gagauz dilinin hem gagauz literaturasının temel/spetifika kompetenşiyaları

Annamak kompetenşiyası. Annamaa gagauz dilinin özelliklerini, onun terbietmäk funkşiyalarını, stilistika kolaylıklarını, dilin temel normalarını, dooru, serbest lafetmää deyni.

Sözleřmäk kompetenşiyası. Üürenici kullanabilir dilin temel kultura normalarını hem sözleşmektä, hem yazıda, türlü önemli yaşamak situaşiyalarında hem lafetmäk prořesindä.

Becermeklerin kurulmak kompetenşiyası. Becermäk kendi sözünü zenginetmää, gramatika hem literatura normalarını kullanmaa. Becermäk sözleşmäk prořesindä biri-birilerini seslemää hem annamaa.

Lingvistika (dil aaraştiran) kompetenşiyası. Aaraştırmaa dilin öz elementlerini, çünkü bu öz elementlär dilin bütün sistemasını kurêrlar. Bilmää hem annamaa dilin kurulmasını, ilerlemesini hem tamannayan funkşiyalarını. Dili aaraştırarkan, zenginetmää sözlüklerini türlü arhaizmalarlan, neologizmalarlan hem başka. Kurmaa üürenicilerdä becermäk gagauz dilinin özelliklerine analiz yapmaa. Bilmää geneldän, ne o lingvistika, ne aarařtırêr bu bilim.

Terbietmäk kompetenşiyası. Gagauz dilinin üüretmäk/üürenmäk prořesinä görä okullarda üürenicilär läüzüm gagauz dilindä hem literaturasında serbest, uygun sözleşsinnär, ki onnar gagauz halkının kultura, istoriya özelliklerini annasınnar.

Gagauz dilinin hem literaturasının, gagauz halkının kultura kompetenşiyası. Bu kompetenşiya kaplêêr dilin annamasını, nicä gagauz halkının demekliini, kulasasını dilin baalantısını halkın istoriyasına, gagauz dilinin spesifikasına, dilin etiket normalarına. Kabul eder literaturayı, nicä bir kolaylık, ki ilerletmää ruhunu, kendiliini hem garmoniyalı kurmaa başkalarinnan davranmaklarını, annaşmaklarını.

V. Temaların standartlarda açıklanması

Literatura hem nonliteratura (diil literatura) tekstindä

Efektivlik standartları	Kompetençiyaların indikatorları	Bilgilerin kantarlamak kriteriaları
1. Okumaa annamaklı türlü janralarda hem stillerdä bulunan tekstleri, komentariya yapmaa okunmuş informaçiyaya.	<p>1.2 Kısadan annatmak üürenilmiş tekstlerin içindekiliini.</p> <p>1.4 Literatura hem nonliteratura tekstlerinin rezumatlarını yapmak.</p> <p>1.5 Shemaların yardımınnan kendibaşına okunmuş tekstin sintezini yapmak.</p> <p>1.6 Seslenilmiş tekstin aazdan/yazılı rezumatını yapmak.</p>	<p><i>Üürenicilär lääzım becersinnär:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - sınışları adecvat annamaa, başarılı yapmaa; - grafika hem shema formallarını dooru kullanmaa; - ne, nekadar hem nicä yazı normalarını korumaa; - fikir açıklamalarını dooru donaklatmaa.
2. Yazmaa gramatika formasına görä okunmuş teksti, açıklayıp yaratmanın içindeliini sıradan, kısadan plana görä.	<p>2.1 Yaratmaların ayırı epizodlarına inştenirovka yapmak;</p> <p>2.3 Lafbirleşmelerin çeşitlerini, onnarın özelliklerini bilmäk;</p> <p>2.5 Okumaa yaratmayı demekli hem akıntılı logika hem psihologika pazularını esaba alarak;</p> <p>2.6 Okunmuş tekstlerä onnarın içindekiliinin olaylarını hem personajların yaptıklarını esaba alarak, soruş kurmak;</p> <p>2.7 Söz payların kurulması için annatmak, onnarın özelliklerini bilmäk, yabancı dillerin söz paylarınnan yaratırmak.</p>	<p><i>Üürenicilär lääzım becersinnär:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - annatma hem yazdırma tekstlerin strukturasını yazdırmaa; - abzaşları kullanarak tekstlerin mikrotemalarını bölmää; - yaratmayı okuyarkan, lafbirleşmelerin çeşitlerini kullanmaa; - okuyarkan, teksttä söz paylarını bulmaa, onnarın kurulması için annatmaa; kendibaşına hem yardımcı söz payların özelliklerini bellietmää.
3. Yapmaa yazılı analiz hem komentariya gramatika hem leksika normalarının kullanılmasına türlü informaçiya sızıntularından gelişmä tekstlerdä.	<p>3.1 Gagauz dilinin literatura normalarının kaynaklarını bilmäk;</p> <p>3.3 Dooru kullanmak orfografiya, orfoepiya, gramatika, punktuaçiya, semantika hem stilistika normalarını türlü sözleşmäk situaçiyalarında;</p> <p>3.4 Sözleşmäk (aazdan, yazıda) türlü temalara, kullanarak hepsi gramatika, leksikologiya, literatura hem intonaçiya normalarını.</p>	<p><i>Üürenicilär lääzım becersinnär:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - türlü situaçiyaları yazıda dooru açıklamaa; - gagauz dilinin standartlarını dooru tamannamaa; - gagauz dilinin literatura normalarını kantarlanan situaçiyalarda dooru kullanmaa.
4. Yazmaa ese yazılı analiz hem	4.1 Konkret literatura yaratmasının ilişikliini yazıcı	<p><i>Üürenicilär lääzım becersinnär:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - kendi bakışlarını, fikirlerini

<p>komentariya gramatika hem leksika normalarının kullanılmasına türlü informațiya sızıntılarından gelişmä tekstlerdä.</p>	<p>yaratmasının belliedili perioduna göstermäk; 4.3 Süjet, kompozițiya hem stil üürenmesinin temelindä süret fikirini ilerletmäk; 4.5 Yazı işlerindä kendi bakışlarını, düşünmeklerini, fikirlerini insan paalılıklarını açıklamak. 4.6 Literaturanın hem kişinin ilerlemesindä baalantıları annamak, kendi fikirlerini bu baalantılara açıklamak. 4.7 Olayların hem personajların yaptıklarını dooru açıklşamak.</p>	<p>yaratmanın süjetinä hem kompozițiyasına açıklamaa; - yazmakta gagauz literaturasının hem incäzanaatın başka soyların arasında benzeyän hem benzämeyän çizilerini bellietmää, onnarın paalılığını hem biri-birinä faydalını bilmää açıklamaa, özelliklerini esaba almaa; - aazdan sözün hem yazılı sözün, benzeşmelerinin hem özelliklerinin arasında baalantılarını yazdırmaa becersinnä; - yaratmanın pozitiv hem negativ personajların süretlerini hem yaptıklarını bilsinnär yaraştırmaa, onnara ekvivalent yabancı literaturaların yaratmalarından, özelliklerini bulmaa hem açıklamaa.</p>
<p>5. Esaba almaa, ki dilinin yardımınan dünneyi, gagauz halkının kulturasını hem paalılıklarını tanımaa var kolayı.</p>	<p>5.2 Annamak, ki sade ana dilini derindän bildiynän, üürendiynän var nasıl bütün dünnä paalılıklarını tanımaa; 5.3 Milli, hem genel insannık özelliklerinin annamak, yaşamakta onnarın kullanmak; 5.6 Genel insannık paalılıklarını yaşamakta kullanmaa becermäk.</p>	<p><i>Üürenicilär läüzim becersinnär:</i> - yaratmaları yazarkan, annamaa milli hem genel insannık özelliklerini, derindän ana hem bütündünnä literaturaların başarılarını esaba almaa; - yaratmaların yazmasında genel insannık paalılıkların prioritetini, gumanizmayı en üüsek basamak gibi sayarak bellietmää; - literaturanın hem kişinin ilerlemesindä baalantıları, onnarı lişey üüretmesinin başarıları gibi sayarak gerçekleştirä; - literaturanın hem kişinin ilerlemesindä baalantılarını duymaa, kendi fikirlerini bu baalantılara açıklamaa; - artistik metodunu hem onun özelliklerini billietmää; - söz etiketinin kurallarını bilmää hem yazı işlerindä onnarı kullanmaa.</p>

Praktika uurunda dilin kullanması

<i>Efektivlik standartları</i>	<i>Kompetenşiyaların indikatorları</i>	<i>Bilgilerin kantarlamak kriteriaları</i>
<p>1.Seslemä hem adekvat kabletmä aazdan</p>	<p>1.1 Artistik yaratmasının strukturasının ayırı elementlerini nişannamak;</p>	<p><i>Üürenicilär läüzim becersinnär:</i> - türlü-türlü janrada konkret tekstinin hem literatura yolunun</p>

<p>informaŋıyayı lafetmenin türlü situaŋıyalarında, annayarak başka üürenicinin sözündän maana urgularını hem tamana tutarak mimika maanalarını.</p>	<p>1.2 Süjet, kompoziŋıya hem stil üürenmesinin temelindä süret fikirini ilerletmäk;</p>	<p>arasında paralellär kursunnaa;</p> <ul style="list-style-type: none"> - artistik strukturasının ayırı elementlerini nişannamaa; - süjet, kompoziŋıya hem stil üürenmesinin temelindä süret fikirini ilerletmää; - literatūra yaratmasına incäzanaatın başka soylarınnan (resimciliklän, muzıkaylan, teatraylan, kinoylan). interpretaŋıya yapmaa; - baalantıları esaba alarak, artistik yaratmasında personajın, annadıcının hem avtorun özelliklerini, meydana çıkarmaa. - aazdan sözü hem yazılı sözü benzeşmelerini hem özelliklerini annamaa; - seslenilmiş tekstlerdä iştennikleri hem haliştenniin lafçevirtmelerini bulmaa, onnarda durguçluk nişannarın kullanmaa.
<p>2. Bulmaa teksttä sözleri hem deyimneri, angıları personajların yaptıklarına karakteristika verer.</p>	<p>2.2 Literatūra tekstlerini hem başka tekst soylarını tanımak, yaşamaktan örnek bulmak, pozitiv hem negativ personajlarını yaratırmak. 2.5 Tekstin artistik hem stilistik strukturasının ayırı elementlerini nişannamak;</p>	<p><i>Üürenicilär läüzim becersinnär:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - yaratmanın içindekilini, yazı işlerindä olayları hem personajların yaptıklarını dooru açıklamaa; - yazı işlerindä kendi bakışlarını pozitiv hem negativ personajlara göstermää, onnarı yaratırmak, yaşamaklan baalantı yapmaa; - dialog hem monolog sözlerini yazmaa, onnarın özelliklerini esaba alarak; - dramaturgiyanın yaratmalarını başka literatūra janralarınnan yaratırmak, gagauz literatürasında pyesaların özelliklerini kullanmaa.
<p>3. Kullanmaa gagauz dilinin leksika hem gramatika kolaylıklarını, sinonimneri konteksttä. Geniştän kullanmaa sintaksis konstrukŋıyalarını.</p>	<p>3.1 Tekstlerdä lafların baş maanasını, ikincili manasını açıklamak; 3.2 Sözdä semantika kategoriyalarını kullanmak; 3.3 Leksika afikslerinin yardımınnan eni laflar kurmak; 3.5 Morfologiya nişannarını hem sintaksis funkŋıyalarını yazıda esaba almak.</p>	<p><i>Üürenicilär läüzim becersinnär:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> - gagauz dilinin leksika hem gramatika kolaylıklarını kullanmaa; - orfografiya kurallarını dooru kullanmaa; - yaratıcı işlerin yazmasında yardımcı söz paylarını dooru yazmaa; - cümlelerin soylarına: sadä hem katlı cümlelerä analiz yapmaa; - morfologiya nişannarını hem sintaksis funkŋıyalarını yazıda dooru kullanmaa;

		-dooru hem dolu katlı cümlelerin punktuatıya kurallarını kullanmaa.
4. Kullanmaa üretilmiş dil hem söz terimlerini, sinonim hem sintaksis ilişkiler kolaylıklarını, diştirip cümlelerin hem tekstän alınmış fragmentlerinin maanalarını, söz situaşiyalarına görä.	4.2 Seslenilmiş tekstleri , esaba alarak gagauz dilinin orfoepiyasını kantarlamak; 4.3 Gagauz literatür dilin orfoepiya, leksika, gramatika hem stilistika normalarını izlemäk ; 4.4 türlü söz situaşiyalarını annamak hem kendi dä türlü sözleşmäk situaşiyalarını kurmak	<i>Üretilmiş dilin becerileri:</i> - dramaturgiya yaratmaların özelli leksikasını bilmää da onnarı yaratma yazmasında kullanmaa; - sadä hem katlı cümlelerin soylarını tanımaa, yazıda onnarda durguçluk nişannarını dooru kullanmaa; - söz payların biri birindän ayırılması için bilmää, onnarın maanalarına hem morfologiya nişannarına görä; - yaratmalarının mikrotemalarını bulmaa; - yaratmalarının stillerini tanımaa.
5. Düzgünnetmä yazılı tekstleri, koruyarak gramatika, orfografiya hem punktuatıya normalarını	5.1 Stilistika kolaylıklarını annamak hem efektif onnarı kullanmak; 5.3 Stilistika yanlışlıklarını bulmak hem doorutmak; 5.5 Literatür dilin hem dialekt sözün aralarında ilişkileri annamak; 5.6 Kendi sözünü ofițial sözleşmektä kantarlamak, dialekt formaların erinä literatür sinonimlerini kullanmak.	<i>Üretilmiş dilin becerileri:</i> - dooru yazmaa yaratmaların temalarını hem öz fikirini; - tekstin doorutmak (redakşiya) çeşitlerini – eklenmesini, genişletmesini, doldurmasını yazmaa; - sözün kimi stil kolaylıklarını-sinonimlerini, metaforalarını, epitetleri, giperbolari, uydurmaları tanımaa; - küçüräk tekst sıradan kurmaa, onun içindeliini, strukturasını düzeltmä.

Sözleşmäk kültürası

<i>Efektivlik standartları</i>	<i>Kompetenşiyaların indikatorları</i>	<i>Bilgilerin kantarlamak kriteriaları</i>
1. Türlü söz situaşiyalarında, aktiv pay almaa monologlarda hem dialoglarda.	1.2 Dialogta bakışını (karşılık bakışını) açıklamak; 1.3 Personajların monologlarına analiz yapmak. 1.4 Dialogta aktiv pay almak, fikirini serbest açıklamak.	<i>Üretilmiş dilin becerileri:</i> -dialog hem monolog sözündä kendi bakışlarını, fikirini yazıda açıklamaa; - uygun lafların hem türlü laf çevirtmelerinin maanalarını kullanmaa; - sözleşmektä ayırmaa lafedinin hem kendinin läüzımını argumentlerini.
2. Açıklamaa kendi bakışını kiyat için, onun içindeliini için, verili modelä	2.3 Lafetmektä kendi bakışını göstermäk bir konkret avtorun yaratmalarına yada bir temaya görä materil hazırlamak. 2.5 Artistik strukturasının ayırı	<i>Üretilmiş dilin becerileri:</i> - yaratmanın dialogunu annatmaya çevirmää, - kantara koymaa onun oluşlarını; - verilmiş modelä görä kendi

görä: avtorun adı, kiyadın adı, önsöz, janra, içindekilii, çıkışlar, reţenziya.	elementlerini nişannamak; 2.6 Okunmuş kiyada bilim reţenziyasını yazmak.	bakışını kiyat için açıklamaa; - kendi duygularını, bakışını yaratmanın teması, öz fikiri hem içindeli için göstermää; - tekstin planını, tezisleri, çıkışları, reţenziyaları yazmaa.
--	--	---

VI. Temaya görä itemnerin (sınışların) örneklere

Literatura hem nonliteratura (diil literatura) tekstindä

	Gumanitar profili	Real profili
Anna mak hem bilgi uuru	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fragmenti dikatlı okuyun. 2. Kimin için avtor annadêr? 3. Kimmiş onnara deyni bu insan? 4. Teksttä gösterilän unudulmaz duygu için annadın. 5. Ne bilersiniz bu tekstin baş personajı için? 6. Neçin avtor yaratmanın adını bu türlü koymuş? (4 c) 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yukarda verili teksti dikatlı okuyun. 2. Temasını hem öz fikirini belliedin. 3. Yaratmanın personajlarına karakteristika verin(3-4 cümlä). 4. Angı oyunnarı avtor yaratmada anêr? 5. „Lafsız annaşılardı ikisininin dä duyguları...” devam edin.
Becer mak uuru	<ol style="list-style-type: none"> 1. Verili teksttän bir epitet, bir dä metafora çıkarın. 2. Bir literatura kolaylınnan katlı cümlä kurun. 3. Literatura dilinin normalarını hem zenginini koruyun. 4. Gagauz avtorların yaratmalarından epizodları yada titataları kendi sözünüzde kullanın. 5. Tekstin içindän frazeologizma bulun. 6. Bu parçanın janrası. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fragmentä ad koyun. 2. Birkaç gagauz halk oyunu örnek gösterin. 3. Onnar neredä taa çok kullanêr. 4. Literatura kolaylıklarını kullanın. 5. Bir gözäl geniş cümlä sevda için kurun.
Anali z hem sintez	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bir deyimin maanasını açıklayın(3 c.) 2. Frazeologizmanın maanasını açıklayın. 3. Baş personaja karakteristika verin. 4. Nelär o braktı kendi halkına? 5. Tekstin tipini belli edin. 6. Derindän kendi bakışınızı açıklayın, bir uygun çıkış yapın. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bakışınıza görä, sevda duygusu angı çiçeklen olur yaraştırmaa (6 c). 2. Bu fragmenttä gösterili olaya kendi bakışınızı gösterin. 3. Sevda duygusunu laflan yzdırın. 4. Nicä bitirärsiniz bu fragmenti? (5-6 c.)

Praktika uurunda dilin kullanması

	Gumanitar profili	Real profili
Anna mak hem bilgi uuru	<ol style="list-style-type: none"> 1. Angı işlik zamanı taa sık bu teksttä kullanılı? 2. Okuyup analiz yapın cümlelerin baş paylarına. 3. Analiz yapın cümlelerin ikincili paylarına. 4. İnkâr formasında işlikleri çıkarın. 5. Belli edin işliin zaman formasını. 6. "k" konsonnan bitän adlı bulun, bir 	<ol style="list-style-type: none"> 1. İki cümledän nişannıkları çıkarın, 2. Verili laflara antonim bulun. 3. Angı esaptan izafettä konstruktıyalar bulunêrlar? 4. Lafbirleşmelerinä analiz yapın.

	cümlä kurun.	
Becer mäk uuru	<ol style="list-style-type: none"> 1. İşlikleri çıkarın, onların zamanını belli edin. 2. Lafa morfologiya analizini yapın. 3. Adlardan predikatları çıkarın. 4. Bir adlık bir da aderlik çıkarın. 5. Adlıkların saabilik formasında üzlerä hem sayılara görä diiştirin. 6. Bir lafbirleşmesinä sintaksis analizini yapın. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. İzafet konstruktıyalarını fragmenttän çıkarın. 2. Katlı cümlelerdä baalayıcıları çizin. 3. „Kapladi” lafınan iki cümlä kurun. 4. Birisi dooru maanası olsun, öbürü diişili maanasında kullanılsın. 5. Nışannı cümleyä sintaksis analizini yapın.
Analiz hem sintez	<ol style="list-style-type: none"> 1. Yabancı dillerdän gelmä lafları bulun, bir cümlä kurun. 2. Ayırın tekstin kulminaşiyasını (bir cümlä). 3. Lafların morfema strukturasını gösterin. 4. Düzün beş katlı adlık, aşadaki lafları kullanarak: <i>göz, kurt, kuş...</i> 5. Çıkarın bir adlık bir da aderlik, neredä vokal dönmesi var. 6. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Bir baalayıcı dallı katlı cümlä yazın. 2. Nışannıkları yaraştırmaq uurlarını koyun. 3. Aşadaki lafları hallayın: <i>aydınnık, yaş.</i> 4. Verili laflara sinonim bulun: <i>gezmä, bitkisi...</i> 5. Adlardan predşkatları çıkarın, onların tiplerini ballı edin.

Sözleşmäk kulturası

	Gumanitar profili hem Real profili
Annamak hem bilgi uuru	<ol style="list-style-type: none"> 1. Temaya görä kıسادan (1-2 sayfa) kendi fikirinizi açıklayın. 2. Gagauz avtorların yaratmalarından epizodları yada şıtataları kullanın.
Becermäk uuru	<ol style="list-style-type: none"> 1. Düşünmekleri logikayca dooru teksti kurun. 2. Cümleleri orfografiya kurallarına görä kurun. 3. Artistik kolaylıkların bol-bol kullanın.
Analiz hem sintez	Derindän bakışınızı açıklayın, bir uygun şıkış yapın.

VII. Ekzamenin strukturası. Kantarlamannın içindekilii

Makar ki kantarlamak iki profili da kaplêr (gumanitar hem real), ekzamenin strukturası diişilmeer, sade içindekileri başkalanêr.

Herbir soruşu tamannamaa deyni, belli ediler baremnär, angıların ekzamenin komisiyası kabul eder sora da onnara (baremnär) görä testleri kontrol eder.

Soruşlar temellener ekzamen için programaların neetlerinä görä, angıları çekiler Milli Kurikulumundan hem lişeylerä deyni gagauz dili hem literatür programalarından.

Gagauz dilindä hem literatürasında 12 klaslar için bakalavra testleri düzärkän esaba alınêr kurikulumun çok önemli neetleri: **okumaa annamaklı türlü janralarda hem stillerdä bulunan tekstleri; annamaa seslenmiş tekstin genel fikirini; yapmaa yazılı analiz hem komentariya.**

Bu neetleri esaba alarak, lişey klasların (X, XI, XII) üürenicileri läüzüm gagauz dilindä dooru okusunnar, okunmuşu annasınnar, yazılı analiz yapsınnarla, herbir soruşa cuvap

versinnä, literatura tekstlerin maanalarını açıklasınnar, herbir temada hem türlü situaşiyalarda kendi fikirlerini dooru yazıda açıklasınnar. Noktalaylım, ki bakalavra ekzameni için programalarında üürenicilerin okumakta, annamakta hem yazmakta becermekleri nişanı.

Üüretmäk Bakannın planına görä, gagauz dili hem literaturası mutlak läüzümü ekzamen gumanitar profilindä.

Ekzameni başariılı yazmaa deyni, testin üç payını da üürenicilər läüzüm tamannasınnar. Belli edili testtä soruşlar hepsi mutlak läüzüm yapılınsın, çünkü buna baalı notanın üüseklii.

(Gumanitar profili)

Bakannın Üüretmäk planına görä gagauz dili hem literaturası gumanitar profilindä mutlak *läüzümü ekzamen*.

Yazılı ekzamen için test kurulu üç bölümdän.

Testin 1-inci bölümü. Programadan dışarı bir teksti ilk sıra okuduktan sora, üürenicilerin annaması kantarlanacak. Bu tekstä baalı taa 6 soruş, programaya görä, verilecek. Üürenicilər läüzüm yaratmanın temasını belli etsinnär, öz fikirini bulsunnar, literatura uygunluklarına analiz yapsınnar.

Testin -2-inci bölümü.

Gramatika soruşlarına cevap versinnär. Tekstin uygunuuna, yaratıcılık paalılına kendi duygularını gösterevinnär. Yazı işlerinde türlü lafbirleşmelerin çeşitlerini kullansınnar, onların özelliklerini esaba alsınna.

Testin 3-ncü bölümü. Konkret soruşa cevap versinnär, bir tekst, bir yaratma temaya görä kursunnar. Gözäl strukturalı yaratma yazmaa bilsinnär, avtorların yaratmalarını örnek gibi alarak.

(Real profili)

Bakannın Üüretmäk planına görä gagauz dili hem literaturası real profilindä *seçilmä ekzameni*.

Yazılı ekzamen için test kurulu üç bölümdän.

Testin 1-inci bölümü. Programadan dışarı bir teksti ilk sıra okuduktan sora, üürenicilerin annaması kantarlanacak. Bu tekstä baalı taa 5 soruş, programaya görä, verilecek. Üürenicilər läüzüm yaratmanın temasını belli etsinnär, öz fikirini bulsunnar, literatura uygunluklarına analiz yapsınnar.

Testin -2-inci bölümü. Tekstä baalı beş gagauz dili gramatikasından soruş (5 item) Analizdä sinonim hem sintaksis ilişkilik kolaylıklarını yazsınnar. Dooru kullansınnar orfografiya, orfoepiya, gramatika, punktuatıya, semantika hem stilistika normaların.

Testin 3-ncü bölümü. Konkret soruşa cevap versinnär, bir tekst, bir yaratma temaya görä kursunnar. Gözäl strukturalı yaratma yazmaa bilsinnär, avtorların yaratmalarını örnek gibi alarak.

VIII. Speşifikaşiya matritası

(Gumanitar profili)

	Bilmäk hem annamak	Kullanmak	Birleřtirmäk (İntegrir)	Toplam %
I-ci Bölüm	XX	I	X	25 %
II-ci Bölüm	X	XX		25 %
III-ci Bölüm	XXX	XXX		50 %
Toplam İtemlerin sayısı	6 item	6 item	1 item	100 %

(Real profili)

	Bilmäk hem annamak	Kullanmak	Birleřtirmäk (İntegrir)	Toplam %
I-ci Bölüm	XX	X	X	30%
II-ci Bölüm	XX	XX		30%
III-ci Bölüm	X	XX		40%
Toplam İtemlerin sayısı	5 item	5 item	1 item	100%

Herbir test için ayrı matritä kurulêr. Matritä yardım eder üredeciya taa detaylı testin işlerini seçmää hem ürenicilerin bilgilerini kantarlamaa (kantrlamak shemasını dooru kurmaa)

IX. Testin modeli hem kantarlamak sheması

Gumanitar profili

Tamannamak vakıdı 180 min. (üç astronom saadı)

Adam kaybetmâzdi kendini. O lââzımdı çıksın buradan, ama nasıl? Usulcuunnan tutunarak buzdan, ki o kırılmasın deyni, işleyeräk ayaklarınnan, çekildi geeri da dayadı ensesini buzun kenarına. Şindi üç erdän o tutunardı buzdan hem görardı, ne var dolayınında, ama duyardı, ani taa da aarlaştı. Birkaç kerä tepinip, o nasıl-nicä ilişitirdi bir dizini buza da yımışattı kollarını biraz dinnensinnär. Çıplak eli suuktan taa da şiştiydi öbüründän, ama lââzımdı taa çok işlesin. Adam savaşardı tutunsun buzdan öbür ayaannan da. Direřä-direřä o ilişitirdi öbür çizmeyi buza. Şindi o gücülä döndü üzü koyunu, ki atsin kendini buz üstünä, ama aar güüdä kırdı buzu, da adam enidän daldı su içinä. Hep ölä ilişitirip kendini, savaştı atılsın öbür yanına, ama genä gömüldü su içinä. Solumaa hep taa aar olardı, üşüyardı başı hem su yakardı gözlerini, ama can tatlı, onu lââzım kurtarmaa. Sansın o enidän duudu, açan gördü bir kamışı, uzanmış buz üstündän ona dooru. O hızlandırdı kendini tutunsun ondan, ama salt diidi kamışın püşkülünä. Gittikçä buz taa çetinennärdi. Şindi dirseklän parça-parça kırarak buzu, o yavaş, ama ilerlärdi kenara dooru. Burada buz taa da çetindi, da o pek zor kırılardı. “Allahım, salt kamış kopmasın kökündän, zerä yok başka kimä dayanayım”.

“Salt bu olmasın!” – Dimu koolardı kara fikirleri aklından, çünkü taa istardı yaşasın bu dünnedä, makar ki ortalık pek karışıkta hem çok işlər etişmäzdi insana. O beenärdi bu dünneyi bölä nicä var, makar ani geçirdiydi başından aaçlı da, türlü hastalıklar da. Yok neyä durmaa, zerä geeridän ölüm etişer. Enidän o daldı, yaklaştı kenara da ne kuvedi varsa uruldu buza. Onun büyük sevinmeliinä buz parçalandı, o çıkardı başını üzä, soluklandı da, pañçalayıp kamışları setin boyunda, yavaş-yavaş, battırıp parmaklarını otların köklerinä, gücülä sıyrıldı toprak üstünä. Burada o ne ölü, ne diri yattı biraz kendinä gelincä. Duyardı, ani pek üşümüş annısı, hem sancılêêr kafası. “Kendim kabaatlı, bölä kafaya – bölä da traş”, - sölenärdi dädu, boşaldarkan suyu çizmelerindän.

(Saveliy Ekonomov “*Kuu kuşu*”)

I Verili fragmentä analiz yapın 29 bal

1. Verili tekstin fragmentini dikkatli okuyun da aşağıdaki sorulara cevap verin:
 - a) Nesoy belaya baş personajı düştü? 2b.
 - ä) Ne için bu adam düşünärdi? Teksttä bulun da 4 cümläylän cevabı yazın. 4b.
 - b) Nicä bu beladan o kurtuldu? Teksti kullanarak, 2-3 cümläylän yazdırın. 3b.
 - v).Nesoy taa zorluklar adam yaşamasında geçirdi? 2b.
2. “*Burada o ne ölü, ne diri yattı biraz kendinä gelincä*”. Demeyin maanasını açıklayın 4b.
3. Baş personaja karakteristika verin 4b.
4. Bu tekst sizi neyä terbiyeder? (3 cümlä) 3b.
5. Verili teksttän bir epitet, bir dä metafora çıkarın. Bir literatüra kolaylınnan sadä cümlä kurun. 4b.
6. Tekstin bitki abzahtında söyleyişi bulun, onun maanasını açıklayın (4 cümlä). 3b.

II. Gramatika soruları. 31 bal

1. a) Aşağıdaki laflara teksttän antonim bulun: 3b.
küçük – _____
hızlı – _____
doldurarkan – _____
- ä) Teksttän çıkarılmış antonimnärän lafbirleşmesi kurun da bir lafbirleşmesinä sintaksis analizini yapın. 4b.
2. Teksttän çıkarın:
 - a) 3-ncü esaptan iki lafbirleşmesi da onnarlan izin cümlesi kurun. 3b.
 - ä) Bir adlı ardlaflan teksstän çıkarında soruş cümlesi kurun 2b.
3. İlk abzahtan kalın vokallı halıştenniini bulun, yazın, ona fonetika analizini yapın. 7b.
4. Tekstin bitki cümlesindä vokal dönmesinnän adlı bulun. O lafin formadiştirici afikslerini belli edin. 4b.
5. Doorudan sözü kıynaş sözünä diştirin:
“*Kendim kabaatlı, bölä kafaya – bölä da traş*”, - sölenärdi dädu, boşaldarkan suyu çizmelerindän. 2b.
6. Nışanı cümleyä sintaksis analizi yapın. 6b.

III. Mini-yaratma 40 bal

“*Umut bitmüz, umut süünmüz,*

Başka türlü ömür gitmüz” temasına görä kendi fikirlerinizi açıklayın (1-2 sayfa).

- Artistikkolaylıkların dooru kullanması için. 5b.
- Orfografiya kuralların dooru kullanması için. 6b.
- Cümlelerin dooru stili için. 8b.

- Düşünmekleri logikayca dooru kullanılması için
- Temanın açıklaması için.

9b.

12b.

Testin Kantarlamak sheması

	Testin işleri	Kantarlamak kriteriyaları	Kantarlamak sheması	Ballar
I	Verili yaratma fragmentinä analiz yapın			29 bal
1.	<p>Verili tekstin fragmentini okuyun da aşaadakı soruşlara cuvap verin:</p> <p>a) Nesoy belaya baş personajı düştü?</p> <p>ä) Ne için bu adam düşünärdi? Teksttä bulun da 4 cümläylän cuvabı yazın.</p> <p>b) Nicä bu beladan o kurtuldu? Teksti kullanarak, 3 cümläylän yazdırın.</p>	<p>a) Suuk buzlu su içinä düştü.</p> <p>ä) O läüzimdi çıksın buradan, ama nasıl? Can tatlı, onu läüzim kurtarmaa. “Allahım, salt kamış kopmasın kökündän, zerä yok başka kimä dayanayım”. “Salt bu olmasın!” O beenärdi bu dünneyi bölä nicä var, makar ani geçirdiydi başından aaçlı da, türlü hastalıklar da.</p> <p>b) Üürenicilerin bakışlarına görä. Örnek gibi: Usulcuunnan tutunarak buzdan, çekildi geeri da dayadı ensesini buzun kenarına. Direşä-direşä o iliştirdi öbür çizmeyi buza. Şindi dirseklän parça-parça kırarak buzı, o yavaş, ama ilerlärdi kenara dooru. O çıkardı başını üzä, soluklandı da, pañçalayıp kamışları setin boyunda, yavaş-yavaş, battırıp parmaklarını otların</p>	<p>Dolu yannışlıksız dooru cuvap için <i>2 bal</i></p> <p>Herbir cümlä için <i>1-är bal</i> Orfografiya kuralların dooruyazılmasına görä <i>1 bal</i>.</p> <p>Herbir cümlä için <i>1-är bal</i>. Orfografiya kuralların dooruyazılmasına görä <i>1 bal</i>.</p>	<p>2 bal dooru cuvap için</p> <p>4 bal dooru cuvap için</p> <p>3 bal dooru cuvap için</p> <p>2 bal dooru cuvap için</p>

	c) Nesoy taa zorluklar adam yaşamasında geçirdi?	köklerinä, gücülä sıyırıldı toprak üstün c) Geçirdiydi başından aaçlı da, türlü hastalıklar da.	Dolu dooru yannışlıksız cuvap için 2 bal.	
2.	“Burada o ne ölü, ne diri yattı biraz kendinä gelincä”. Demeyin maanasını açıklayın.	Üürenicilerin bakışlarına görä.	Dolu dooru yannışlıksız cuvap için 4 bal.	4 bal dooru cuvap için
3.	Baş personaja karakteristika verin.	Dädu – baş personaj, büyük yaşta adam, kaavi ruhlu, girgin, fikirli, yaşamayı sevän, zorluklardan korkmêêr, aaçlı hem türlü hastalıklar geçirmiş, inancı, inat, pozitif personajı.	Dolu dooru yannışlıksız cuvap için 4 bal.	4 bal dooru cuvap için
4.	Bu tekst sizi neyä terbieder? (3 cümlä).	Üürenicilerin bakışlarına görä.	Dolu dooru yannışlıksız cuvap için 3 bal.	3 bal dooru cuvap için
5.	Verili teksttän bir epitet, bir dä metafora çıkarın. Bir literatura kolaylınnan sadä cümlä kurun.	Epitet - büyük sevinmelik, kara fikirlär, can tatlı. Metafora – geeridän ölüm etişer, ortalık karıştı, kara fikirleri koolardı. Cümlä kurulêr üürenicilerin bakışlarına görä.	Epitet hem metafora için 1-är bal. Cümlä için 1 bal. Orfografiya kuralların dooruyazılmasına görä 1 bal.	4 bal dooru cuvap için
6.	Tekstin bitki abzağında söleyişi bulun, onun maanasını açıklayın (4 cümlä)	Söleyiş: “Bölä kafaya – bölä da traş”. Söleyişin maanasını üürenicilär kendi bakışlarına görä açıklêêrlar. (Örnek gibi: Kendi kabaatlı, ne aaradı, onu da buldu h.b.)	Söleyişi bulmak için 1 bal. Onun maanasını açıklamak için 1 bal. Orfografiya kuralların dooruyazılmasına görä 1 bal.	3 bal dooru cuvap için
II	Gramatika soruşları			31 bal
1.	a) Aşaadakı laflara teksttän antonim bulun: küçük – hızlı –	küçük – büyük hızlı – yavaş doldurarkan-boşaldarkan	Herbir antonim için 1-är bal hem onnarın dooru yazılması için	3 bal dooru cuvap için

	doldurarkan – ä) Teksttän çıkarılmış antonimnärnlän lafbirleşmesi kurun da bir lafbirleşmesinä sintaksis analizini yapın.	Ürenicilerin bakışlarına görä. Örnek gibi: nesoy? 1) adlardan büük sevinmelik 2) bellilikçi (nış) (adlık) 3) yamanmak	1-är bal dooru kurulmuş lafbirleşmesi için 2 bal dooru sintaksis analiz için	4 bal dooru cuvap için
2.	Teksttän çıkarın: a) üçüncü esaptan iki lafbirleşmesi da onnarlan izin cümlesi kurun. ä) bir adlı ardlaflan da soruş cümlesi kurun.	Otların kökünä – III es. izafet; Kamışın püskülünä – III es. izafet. Cümlä kurulêr ürenicilerin bakışlarına görä. Su içinä, ayaklalarinnan. Cümlä kurulêr ürenicilerin bakışlarına görä.	1-är bal lafbirleşmeliri yazmak için, 1 bal cümleyi kurmak için. 1 bal adlı ardlaftan bulmak için, 1 bal cümleyi kurmak için hem orfografiya kuralların dooruyazmak için.	3 bal dooru cuvap için 2 bal dooru cuvap için
3.	İlk abzaţtan kalın vokallı haliştenniini bulun, yazın, ona fonetika analizini yapın.	Tutunarak – haliştennik. Fonetika anlizi: tutunarak – tu-tu-na-rak t – [t] konson, sessiz, çetin, çiftli; u – [u] vokal, kalın, urgusuz; t – [t] konson, sessiz, çetin, çiftli; u – [u] vokal, kalın, urgusuz; n – [n] konson, sonor, çetin, çiftsiz; a – [a] vokal, kalın, urgusuz; r – [r] konson, sonor, çetin, çiftsiz; a – [a] vokal, kalın, urgulu; k – [k] konson, sessiz, çetin, çiftli; ----- 9 bukva, 9 ses.	2 bal haliştennik için, 4 bal dooru yannışlıksız fonetika analiz için. Orfografiya kuralların dooruyazmak için 1 bal.	7 bal dooru cuvap için
4.	Tekstin bitki cümlesindä vokallan bitän bir	Çizmelerindän - adlık, neredä vokal dönmesi var.	1 bal adlık için, 3 bal afikslerin dooru bellietmesi	4 bal dooru cuvap için

	adlı bulun, neredä vokal dönmesi var. O lafin formadiıştırıcı afikslerini belliedin.	Afikslär:- ler, -in, -dän.	için.	
5.	Doorudan sözü kıynaş sözünä diıştırin: “ Kendim kabaatlı, bölü kafaya – bölü da traş ”, - sölenärdi düdü, boşaldarkan suyu çizmelerindä.	<i>Boşaldarkan suyu çizmelerindän, sölenärdi düdü, ani kendisi kabaatlı, ani bölü kafaya – bölü da traş.</i>	Dolu dooru yannışlıksız cuvap için <i>2 bal</i> .	2 bal dooru cuvap için
6.	Nışannı cümleyä sintaksis analizi yapın.	Burada buz taa da çetindi, da o pek zor kırılardı. (annat., diil şaşma, baalayıcı dalsız katlı cümlä; I payı – iki başpaylı, üzül, geniş, taman; II payı - iki başpaylı, üzül, geniş, taman;	Dolu dooru yannışlıksız cuvap için <i>6 bal</i> .	6 bal dooru cuvap için
III	Mini-yaratma			40 bal
	“Umut bitmüz, umut süünmüz, Başka türlü ömür gitmüz” temasına görä kısından (15-20 cümledän) yaratma yazın.	4. Temanın açıklaması için. 5. Düşünmekleri logikayca dooru kullanması için. 6. Cümlelerin dooru stili için. 7. Orfografiya kuralların dooru kullanması için. 8. Artistik kolaylıkların kullanması için.	<i>12 bal</i> <i>9 bal</i> <i>8 bal</i> <i>6 bal</i> <i>5 bal</i>	Mini – yaratma için 40 bal .

Toplam: 100 bal

Real profili

Tamannamak vakıdı 180 min. (üç astronom saadı)

Geldiydi 1949-uncu yıl. Cenk bittiydi dört yıl geeri, aachlıkta, ani alddıydı Yarküüyün insannarın yarısını mezarlaa, geçtiydi.

Küü azar-azar başladıydı dirilmää, kendinä gelmää. Yaşamak yavaş-yavaş düzelärdi, kaavileşärdi. Küüdä peydalanardı horular, gençlär evlenärdilär, uşaklar gezärdilär şkolaya, katıldılär türlü derneklerä. Kimi topluşlar geç vakıda kadar sürünärdilär.

Vançu bir açığöz, gözäl çocuk 15 yaşında, bir avşam dönärdi repetiüyadan. Hatır güdän genç, o ilkin geçirdiydi kendi klasından kolegasını Tudorkayı evinä, angısı bulunardı bayır maalesindä. Saalıcaklan ayırıldıynan kızdän o korkusuz inärdi aşaa, kendi evinä dooru. Geçtiynän yarım yolu, kuşkulandıydı köpek seslerinä, angıları Vançuya pek fasıl geldi. Bütün maalenin köpekleri salardılar ölä çirkin, ani kaldırmıştılar bütün ortalı. Vançu düşünärdi bulsun bir sopa korunmaa deyni, ama bu kıpımda bir korkunç hırlamak ürküttü köpekleri, da onnar hemen daalıştılar herkez kendi auluna, sansın hiç yokmuşlar. Vançunun kalbinä damnadı: canavar!

Bayırcıkta, saa tarafında, yaşardı un maşınasının bekçisi – Garga Kostı. Vançu o saat saptı onun auluna da duruklandı evin önündä. O aulda köpek yoktu. Evceezdä yaşardı fikaara aylä. Ev saabileri artık uyuyardılar.

Bir nedän sora ortalık sansın uslandıydı. İşidilärdi bir traklamak. „Olmalı, yoldan geçer bir ihtär adam da sopasınnan urêr don erä”, - sayıklardı o. Vançu özendiydı baksın evin öbür başından, halizdän mi adam geçer yolda, ama işitti, ani kimsä çatırdadêr kamış aulunu, kemirer kamışları, savaşêr yapmaa bir delik girmää aul içinä, neredä şindi durêr o, Vançu. Onun ürää başladı sık-sık düülmää, fikiri sä duruktu. Şindi o üzdä üz annadıydı, ani önündä canavar, neçinki bilärdi, ani aaç canavar duyarkan kurbanı, bölä takırdadarmış dişlerinnän, düüyärmış çenelerini: „Şindi, şindi olacek bana bir uygun av”!

(„Canavarlar” Vlad-Demir Karagaçu)

I. Verili fragmentä analiz yapın 21 bal

1. Verili fragmentin:
 - a) Janrasını belli edin 2b.
 - b) Hepsi personajlarını sıralayın 2b.
2. Bu fragmenti kendi bakışınıza görä adlayın. Kendi bakışınızı 2-3 cümledä testinizdä argumentläyin. 4b.
3. Kullanıp 5 nişannık, Vançunun karakteristikasını verin 5b.
4. Nicä annêersınız bu cümleyi: **Onun ürää başladı sık-sık düülmää, fikiri sä duruktu.** Fikirinizi açıklayın(3-4 cümlä). 4b.
5. Teksttä iki metafora konstrüiyalarını bulun, aşaaada onnarı yazın, da birär cümlä onnarlan kurun. 4b.

II. Aşaadakı soruşlara cuvap verin. 22 bal

1. Teksttä 4 yabancı dillerdän alınma lafları bulun da onnardan iki laf seçip, birär geniş cümlä kurun. 3b.
2. Teksttän verili laflara antonim bulun: 5b.
 - a) Kaavileşärdi _____
Gözäl _____
Bütün _____
Duruktu _____
 - b) Bir çift antonimnän bir cümlä kurun ölä, ki iki antonim dä bir cümledä olsunnar.
3. *Yaşamak, Vançunun-* lafların morfologiya analizini yapın. 4b
4. Teksttän bir adetçä bir dä öz adlık çıkarın da onnarı hallara görä diiştirin 4b.
5. Verili cümlelerin sintaksis analizini yapın: **Geçtiynän yarım yolu, kuşkulandıydı köpek seslerinä, angıları Vançuya pek fasıl geldi.** 6b.

III. Mini-yartma 40 bal

“Herbir insanın yaşamasında laf-o bir önemli elementtir” temasına görä kendi fikirlerinizi açıklayın (1-2 sayfa).

Fikirlerinizi açıklamaa deyni, aşadaki planı esaba alın: 5b.

Derindän kendi bakışınızı açıklayın, bir uygun koruyun. 6b.

- Gagauz avtorların yaratmalarından epizodları yada titaları kullanın. çıkış yapın. 8b
- Orfografiya kuralların dooru kullanılması için 9b.
- Literatūra dilinin normalarını hem zenginniini 12b.

Testin kantarlamak sheması

N.s /s	Testin işleri	Kantarlamak kriteriyaları	Kantarlamak sheması	Ballar
I. Literatūra soruşları				21 bal
1.	Verili fragmentin: a) Janrasını belli edin b) Hepsini personajlarını sıralayın	Janrası: annatma Personajlar: Vançu, canavar, Tudorka, Garga Kosti	2 bal – janrası için; 2 bal – personajların sıralaması için	Hepsi 4 bal
2.	Bu fragmenti kendi bakışınıza görä adlayın. Kendi bakışınızı 2-3 cümledä argumentläyin).	Ürenicilerin bakışına görä.	2 bal – fragmentin gözäl adlaması için 2 bal – argumentin logikayca açıklaması için.	Hepsi 4 bal
3.	Kullanıp 5 nişannık, Vançunun karakteristikasını verin.	Ürenicilerin bakışına görä.	1-rär bal herbir nişannık hem cümlä için.	Hepsi 5 bal
4.	Nicä annêrsınız bu cümleyi: Onun ürää başladı sık-sık düülmää, fikiri sä duruktu. Fikirinizi açıklayın (3-4 cümlä).	Ürenicilerin bakışına görä.	2 bal cuvabın logikayca düzülmesi için, 2 bal orfografiya hem punktuatıya normalarını dooru kullanmak için.	Hepsi 4 bal
5.	Tekstää iki metafora konstruktıyalarını bulun, aşada onnarı yazın, da birär cümlä onnarlan kurun.	<i>Küü başladıydı dirilmää;</i> <i>Yaşamak düzelärdi</i> Cümlelär ürenicilerin bakışına görä.	1 (birär) bal herbir metafora için; 1-är bal – herbi cümlä için hem onnarı stilca dooru kurulması için.	Hepsi 4 bal
II. Gramatika soruşları				22 bal.
1.	Teksttä 4 yabancı dillerdän alınma	<i>Şkola, repetiıyadan, klasından, kolegasını.</i>	Dooru seçili laflar için 1 bal;	Hepsi 3 bal

	lafları bulun da onlardan iki laf seçip, birär düzülü cümlä kurun.	Cümlelär ürenicilerin bakışına görä.	2 bal- kurulu cümlelär için	
2.	a)Teksttän verili laflara antonim bulun: Kaavileşärdi_ Gözäl _____ Bütün _____ Duruktu _____ b) Bir çift antonimnän bir cümlä kurun ölä, ki iki antonim dä bir cümledä olsunnar.	Kaavileşärdi- <i>yufkalanardı</i> Gözäl – <i>bet, çirkin</i> Bütün - <i>yarım</i> Duruktu - <i>bulanıktı</i> Cümlä ürenicilerin bakışına görä.	1 (birär) bal - herbir antonim için; 1 bal - gözäl kurulu cümlä için.	Hepsi 5 bal
3.	<i>Yaşamak,</i> <i>Vançunun-</i> lafların morfolojiya analizini yapınız.	<i>I. Yaşamak</i> , –adlık (ne? yaşamak). II. morf. nişannarı: temel forması – <i>yaşamak</i> , konsonnan bitän adl., adetçä, bir. sayısında, T.h. III. Sintaktik funktiası: düzelärdi (ne?) <i>yaşamak</i> - subiekt. <i>II. Vançunun</i> –adlık (kimin?) <i>Vançunun</i> . II. morf. nişannarı: temel forması – <i>Vançu</i> , öz adlık, birlik sayısında, S.h. III. Sintaktik funktiası: Kalibinä (kimin?) – <i>Vançunun</i> - bellilik.	Herbir lafin dooru morfolojiya analizi için 2- <i>är bal</i> .	Hepsi 4 bal
4.	Teksttän bir adetçä bir dä öz adlık çıkarın da onnarı hallara görä diiştirin	Adlıkları ürenicilär kendileri seçerlär	Herbir adlın dooru hallanması için 2- <i>är bal</i>	Hepsi 4 bal
5.	Verili cümlelerin sintaksis analizini yapın: Geçtiynän yarım yolu, kuşkulandıydı köpek seslerinä, angıları Vançuya pek fasıl geldi. (annatma, diil şaşma, dalı katlı, kurulu iki cümledän).	Geçtiynän yarım yolu, kuşkulandıydı köpek seslerinä, angıları Vançuya pek fasıl geldi. (annatma, diil şaşma, dalı katlı, kurulu iki cümledän). 1-inci - bir başpaylı,	: 4 bal- cümlä paylarını dooru belli etmäk için; 2 bal- cümlelerin dooru analizi yazdırılması için	Hepsi 6 bal

	Vançuya pek fasıl geldi.	predikat (baş cümlä); 2-nci, bellilikçi dal cümlä iki başpaylı.		
III.	Mini yaratma			40 bal
	“Herbir insanın yaşamasında laf-o bir önemli elementtir” Temaya görä kendi fikirlerinizi açıklayın (1-2 sayfa).	Fikirlerinizi açıklamaa deyni, aşadaki planı esaba alın: -Derindän kendi bakışınızı açıklayın, bir uygun çıkış yapın. -Literatura dilinin normalarını hem zenginniini koruyun. -Gagauz avtorların yaratmalarından epizodları yada titataları kullanın	<i>12 bal</i> - temanın açıklaması için; <i>9 bal</i> – logika için; <i>8 bal</i> - literatura kolaylıları için; <i>6 bal</i> – orfografiya için; <i>5 bal</i> - stil için	Hepsi 40 bal

Toplam: 83 bal

BIBLIOGRAFIA

1. Kurikulum X-XII klaslarına deyni “Gagauz dili hem literaturası” A. Stoletneyä, M. Mavrodi, O. Uzun, L. Pavlioglu, E. Kılçık, G. Sirkeli, Kişinã, 2010.
2. “Gagauz dili hem literatura” GİD (X-XII klaslara) enilenmiş kurikulumuna görä İ. Bankova, A. Stoletneaia, İ. Rişilean, N. Çeban, Cartier, 2010.
3. “Gagauz literaturası” (hrestomatiya 10 klas için, Komrat,2011).Bazoviy kurikulum. Normativnie dokumentı, 1998.
4. Gagauz literaturası” (hrestomatiya 11 klas için, Komrat,2011).Şkol’nyı kurikulum. Kişinêu, Prut İnternaşional, 1998.
5. Gagauz literaturası” (hrestomatiya 12 klas için, Komrat,2011).Şkolnyı kurikulum. Metodiçeskie rekomendaşii, Prut İnternaşional, 1998.
6. Vnedrenie kurikulumuna naçal’noy şkolı v uçebnyı proçes, Kişinêu, Ştiinşa, 1999.
7. V. Guşu, V. Pelêrie “Ghid metodologic”, partea I, Kişinêu, 1999.
8. “Razvitie i vnedrenie kurikulumuna naçal’noy şkolı” çast’ II, Kişinêu, 1999.
9. “Razvitie i vnedrenie kurikulumuna naçal’noy şkolı” çast’ III, Kişinêu, 1999.
10. “Razvitie i vnedrenie kurikulumuna naçal’noy şkolı” çast’ IV, Kişinêu, 1999.
11. V. Guşu, A. Krişan “Proektirovanie bazovogo kurikulumuna”. Metodiçeskoe posobie, 1998.
12. A. Stoyka, S. Mustăţê “Evaluarea rezultatelor şkolare”, Kişinêu, 1997.
13. Naşional’naya programa razvitiya obrazovaniya v respublike Moldova, Kişinêu, 1992.
14. *www.aee.edu.md*